

VALERIANA O'SIMLIGINING XALQ TABOBATIDA QO'LLANISHI

Asqarov I.R

Andijon davlat universiteti kimyo kafedrası professori, kimyo fanlari doktori

Abdugafforov F.S

Andijon davlat universiteti kimyo kafedrası PhD dotsent vb

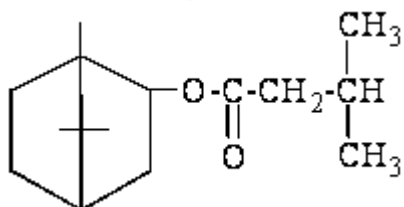
Raximova I.M

Andijon davlat universiteti 1-bosqich magistranti

Valeriana o'simligi dorivor o'simlik xisoblanib, yurak-qon tomir, asab tizimi kasalliklarida samarali foydali ta'sir ko'rsatadi. Valeriana ildiz va ildizpoyasi tarki-bida 0,5—2% efir moyi va sof xolda izovalerian kislota bor. Valeriananing efir moyi asosan ingichka ildizlarda izovalerian kislota esa yugon va kari ildizpoyalarda kuprok buladi. Bu moy tarkibida izovalerian kislolaning bor neol spirti bilan xosil kilgan m urakkab efiri — bornil izovalerianat, shuningdek, borneolning sirka, chumoli kislotalar bilan xosil kilgan murakkab efiri xamda terpineol, pinen, kamfen, azulen, sof xoldagi borneol, izovalerian kislota va boshka birikmalar bo'ladi [1].

Tabobatda yurak va qon-tomir kasalliklarini oldini olish hamda davolashda, ayniqsa asab sistemasini tinchlantirishda dorivor o'simliklar va ulardan olinadigan dori vositalari keng miqyosda ishlatiladi. Dorivor valeriana ana shunday dorivor o'simliklar sarasiga kiradi. Mamlakatimiz mustaqillikka erishgach, ayrim xo'jaliklarda chunonchi Namangan viloyati Pop tumanidagi Abu Ali ibn Sino nomli ixtisoslashgan davlat o'rmon xo'jaligida va Toshkent viloyati Y.Oxunboboyev nomli ixtisoslashgan davlat o'rmon xo'jaligida hamda Parkent tumanidagi ayrim shaxsiy xo'jaliklarda dorivor valeriana ekib o'stirish borasida ma'lum ijobiy ishlar amalga oshirildi va Respublikamizning tog'li hududlarida mazkur dorivor o'simlikning yetishtirish mumkinligi isbotlandi. Hozirgi vaqtda respublikamizning ixtisoslashgan davlat o'rmon xo'jaliklarida o'ndan ortiq dorivor o'simliklar yetishtirilmoqda, valeriana shular jumlasidandir.

Asab sistemasi kasalliklarida foydalanilganda, tinchlantiruvchi sedativ tasirga ega xisoblanadi, Kimyoviy tuzilish va fizik-kimyoviy xususiyatlardagi ba'zi o'xshashliklarga qaramay, ularning farmakoterapevtik ta'sirida farqlar mavjud [2].

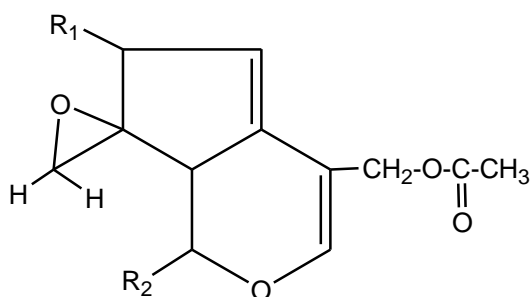

Bornilizovaleriant

Qo'shimcha moddalar alkaloidlar, valerid glikozid, oshlovchi moddalar, saponinlar, kistotalar va boshka moddalar bo'ladi. Valeriananing yangi yig'ilgan yer ostki organlari tarkibida valepotriatlar (0,5—2% m ikdorida) bo'ladi. Ular polisitsik lopentapiranning izovalerian, sirka, izokapron va J — atsetoksiizovalerian kislotalari

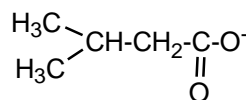
bilan xosil kilgan firlari bo`lib, nam ta`sirida tez parchalanadi. Digidrovaltrat, valexloin, valerndin va boshkalar ajratib olinadi.

Farmokologik xususiyatlari. Valeriana o`simligining ildiz va ildizpoyasi tarkibida 0,5-2% efir moyi va sof holda izovalerian kislota bor. Valeriananing efir moyi asosan ingichka ildizlarda, izovalerian kislota esa yo`g`on va qari ildizpoyalarda ko`proq bo`ladi. Bu moy tarkibida izovalerian kislolaning borneol spirti bilan hosil qilgan murakkab efiri- -bornilizovalerianat, shuningdek, borneolning sirka, chumoli kislotalar bilan hosil qilgan murakkab efiri hamda terpineol, pinen, kamfen, azulen, kessil spirti (proazulen), limonen. sof holdagi borneol, izovalerian kislota va boshqa birikmalar bo`ladi [3].

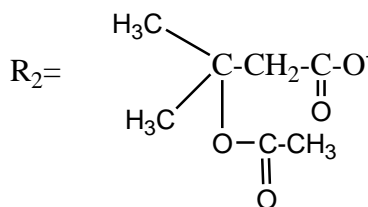

Valtrat
 $R_1=R_2$ =Izovalerian kislota

Asetoksivaltrat

Izovalerian kislota

Asetoksiizovalerian kislota

Izovalerian kislota, Valtrat, Asetoksizovalerian kislota

Tasir qilish mexanizmi nerv sistemasini tinchlantirish (uyqusizlikda, asab qo`zg`alishi davrida va nevrotik rivojlangan simptomatikani (vahima, qo`rquvni) kamayishi bilan namoyon bo`lishiva boshqa asab kasalliklarida) hamda yurak faoliyatini boshqarish uchun ishlatiladi [4].

Maxsulot tayyorlash. Yovvoyi xolda usadigan valeriananing mevalari pishib to`kilgandan so`ng (valeriananing tabiiy sharoitda kupayishi uchun) yer ostki kismini belkurak, ketmon yoki boshqa asbob bilan kovlab olinadi. Plantatsiya- larda ustirilgan valerianani esa ikkinchi yili maxsus kon- struksiyali valeriana plugi yordamida ko`vl ab yigib olinadi va ildizpoyasi poyadan ajratiladi. Dorivor preparatlari. Damlama , nastoyka, qaynatma, valeriana nastoykasi, kuruk ekstrakt, validol (tabletk a yoki eritma xolida chikariladi). Valeriana nastoykasi yurak kasalligida ishlatiladigan kardiovalen va boshqa repara tlar tarkibiga kiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. I.R. Asqarov "Tabobat qomusi" Toshkent 2019 yil. [198, 250b]
2. I.R.Asqarov "Sirli tabobat" - T: << Fan va texnologiyalar nashriyot- matbaa uyi >>, 2021. 1084 bet.

3. S.S. Azizova “Farmakologiya”. T.: Abu Ali ibn Sino nomidagi tibbiyot nashriyoti, 2006-yil.[200, 210, 288b]
4. M.N. Maxsumov, M.M. Malikov Farmakologiya. T. Ibn Sino nash. 2006 y.[230,256,366,367]